

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
Державна навчально-наукова установа
“Академія фінансового управління”
Науково-дослідний фінансовий інститут

Наталія Миколаївна Краус

**СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН**

МОНОГРАФІЯ

“Видавництво
“Центр учбової літератури”
Київ – 2016

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
Державна навчально-наукова установа
“Академія фінансового управління”
Науково-дослідний фінансовий інститут

Наталія Миколаївна Краус

**СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН**

МОНОГРАФІЯ

“Видавництво
“Центр учбової літератури”
Київ – 2016

УДК 330+001.895:330.341.2
ББК 65.010.11
К 78

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Державної навчально-наукової установи
“Академія фінансового управління”
(Протокол № 12 від 26 листопада 2015 р.)*

Рецензенти:

Зайцев Ю. К., доктор економічних наук, професор (ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”);

Варналій З. С., доктор економічних наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), заслужений діяч науки і техніки України;

Кудряшов В. П., доктор економічних наук, професор (НДФІ ДННУ “Академія фінансового управління” Міністерства фінансів України, м. Київ), заслужений діяч науки і техніки України.

*Науковий консультант:
доктор економічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Леоненко Петро Михайлович*

Краус Н. М.

К 78 Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін: монографія. – Київ: ЦУЛ, 2016. – 596 с.

ISBN 978-617-673-407-9

У монографії досліджено теоретико-методологічні засади становлення інноваційної економіки та її інституційних одиниць крізь призму теорії інституціоналізму. Розглянуто характерні особливості інституціонального устрою й інституційного ладу інноваційних економік та їх ключових інститутів у різних країнах світу. Розкрито гносеологічні аспекти й антропологічний вимір інституціонального базису інноваційної економіки та тенденції інституціональних змін, рушійні сили становлення економіки інноваційного типу. Виявлено соціально-економічні й інституціональні детермінанти формування інноваційної економіки в глобалізованому світі.

Проаналізовано інституціональне забезпечення інноваційної діяльності в Україні відповідно до різних рівнів економічної агрегації. Запропоновано умовну модель еволюційно-біфуркаційного просторово-часового становлення “нових” інститутів інноваційного розвитку. За допомогою фрактально-фасеточного моделювання визначено інституціональну проекцію кластеризації економіки України на базі інноваційних хабів, вказано параметри порядку їх функціонування в умовах інституціонально-структурних змін. Охарактеризовано потенційні можливості інноваційної глокалізації національної економіки за рахунок інституціоналізації електронної інноваційної бізнес-платформи України. Здійснено процесно-просторове моделювання інституціонального забезпечення інноватизації економіки України шляхом застосування програмних стандартів IDEF. Обґрунтовано рекомендації щодо пришвидшення інноватизації економіки України за допомогою дії регуляторів “інноваційного ліфту” та подолання існуючого “інституціонального вакууму” в сфері інновацій.

Видання рекомендовано для науковців, викладачів та студентів ВНЗ, практиків у сфері інноваційної діяльності, а також для широкого загалу читачів, які цікавляться проблемами формування, становлення і розвитку інноваційної економіки в умовах інституціональних змін.

УДК 330+001.895:330.341.2
ББК 65.010.11

ISBN 978-617-673-407-9

© Краус Н. М., 2016
© ЦУЛ, 2016

УДК 330+001.895:330.341.2
ББК 65.010.11
К 78

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Державної навчально-наукової установи
“Академія фінансового управління”
(Протокол № 12 від 26 листопада 2015 р.)*

Рецензенти:

Зайцев Ю. К., доктор економічних наук, професор (ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”);

Варналій З. С., доктор економічних наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), заслужений діяч науки і техніки України;

Кудряшов В. П., доктор економічних наук, професор (НДФІ ДННУ “Академія фінансового управління” Міністерства фінансів України, м. Київ), заслужений діяч науки і техніки України.

*Науковий консультант:
доктор економічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Леоненко Петро Михайлович*

Краус Н. М.

К 78 Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін: монографія. – Київ: ЦУЛ, 2016. – 596 с.

ISBN 978-617-673-407-9

У монографії досліджено теоретико-методологічні засади становлення інноваційної економіки та її інституційних одиниць крізь призму теорії інституціоналізму. Розглянуто характерні особливості інституціонального устрою й інституційного ладу інноваційних економік та їх ключових інститутів у різних країнах світу. Розкрито гносеологічні аспекти й антропологічний вимір інституціонального базису інноваційної економіки та тенденції інституціональних змін, рушійні сили становлення економіки інноваційного типу. Виявлено соціально-економічні й інституціональні детермінанти формування інноваційної економіки в глобалізованому світі.

Проаналізовано інституціональне забезпечення інноваційної діяльності в Україні відповідно до різних рівнів економічної агрегації. Запропоновано умовну модель еволюційно-біфуркаційного просторово-часового становлення “нових” інститутів інноваційного розвитку. За допомогою фрактально-фасеточного моделювання визначено інституціональну проекцію кластеризації економіки України на базі інноваційних хабів, вказано параметри порядку їх функціонування в умовах інституціонально-структурних змін. Охарактеризовано потенційні можливості інноваційної глокалізації національної економіки за рахунок інституціоналізації електронної інноваційної бізнес-платформи України. Здійснено процесно-просторове моделювання інституціонального забезпечення інноватизації економіки України шляхом застосування програмних стандартів IDEF. Обґрунтовано рекомендації щодо пришвидшення інноватизації економіки України за допомогою дії регуляторів “інноваційного ліфту” та подолання існуючого “інституціонального вакууму” в сфері інновацій.

Видання рекомендовано для науковців, викладачів та студентів ВНЗ, практиків у сфері інноваційної діяльності, а також для широкого загалу читачів, які цікавляться проблемами формування, становлення і розвитку інноваційної економіки в умовах інституціональних змін.

УДК 330+001.895:330.341.2
ББК 65.010.11

ISBN 978-617-673-407-9

© Краус Н. М., 2016
© ЦУЛ, 2016

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОДИНИЦЬ.....	11
1.1. Генеза концепцій теорії інновацій і наукових уявлень про основи становлення інноваційної економіки.....	11
1.2. Науково-теоретичні засади дослідження інноваційної економіки в методології інституціональної економічної теорії.....	38
1.3. Критеріальні ознаки, базові принципи, функції інноваційної економіки крізь призму інституціоналізації.....	66
1.4. Гносеологічні аспекти та антропологічний вимір інституціонального базису інноваційної економіки.....	80
1.5. Парагенез інститутів розвитку: інституціонально-еволюційний контекст.....	101
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ УСТРІЙ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	126
2.1. Соціально-економічні й інституціональні детермінанти і фактори формування інноваційної економіки в сучасному суспільстві.....	126
2.2. Інституціональний зміст інноваційних економік постіндустріальних країн в глобалізованому світі.....	143
2.3. Особливості інституціонального вектору розвитку інноваційної інфраструктури економіки України в умовах глобальної невизначеності.....	159
2.4. Інфраструктура інститутів венчурного інвестування: закордонний досвід та українські реалії.....	175
РОЗДІЛ 3. РУШІЙНІ СИЛИ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	197
3.1. Трансформація технологічного способу виробництва індустріального типу.....	197
3.2. Інституціональна система економіки постіндустріального суспільства під впливом трансформаційних змін.....	204
3.3. Трансформація факторів виробництва, цілей та мотивацій інноваційної економіки.....	212
3.4. Розвиток інституціональної архітектури економіки України інноваційного типу.....	232
РОЗДІЛ 4. ТЕНДЕНЦІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-СТРУКТУРНИХ ЗМІН ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІЧНОЇ АГРЕГАЦІЇ.....	242
4.1. Інноваційні підприємницькі структури та їх інституціональне	

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОДИНИЦЬ.....	11
1.1. Генеза концепцій теорії інновацій і наукових уявлень про основи становлення інноваційної економіки.....	11
1.2. Науково-теоретичні засади дослідження інноваційної економіки в методології інституціональної економічної теорії.....	38
1.3. Критеріальні ознаки, базові принципи, функції інноваційної економіки крізь призму інституціоналізації.....	66
1.4. Гносеологічні аспекти та антропологічний вимір інституціонального базису інноваційної економіки.....	80
1.5. Парагенез інститутів розвитку: інституціонально-еволюційний контекст.....	101
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ УСТРІЙ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	126
2.1. Соціально-економічні й інституціональні детермінанти і фактори формування інноваційної економіки в сучасному суспільстві.....	126
2.2. Інституціональний зміст інноваційних економік постіндустріальних країн в глобалізованому світі.....	143
2.3. Особливості інституціонального вектору розвитку інноваційної інфраструктури економіки України в умовах глобальної невизначеності.....	159
2.4. Інфраструктура інститутів венчурного інвестування: закордонний досвід та українські реалії.....	175
РОЗДІЛ 3. РУШІЙНІ СИЛИ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	197
3.1. Трансформація технологічного способу виробництва індустріального типу.....	197
3.2. Інституціональна система економіки постіндустріального суспільства під впливом трансформаційних змін.....	204
3.3. Трансформація факторів виробництва, цілей та мотивацій інноваційної економіки.....	212
3.4. Розвиток інституціональної архітектури економіки України інноваційного типу.....	232
РОЗДІЛ 4. ТЕНДЕНЦІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-СТРУКТУРНИХ ЗМІН ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІЧНОЇ АГРЕГАЦІЇ.....	242
4.1. Інноваційні підприємницькі структури та їх інституціональне	

середовище в Україні.....	242
4.2. Інституціональний вектор розвитку національного ринку інновацій.....	266
4.3. Корпоратизація інноваційної економіки та її інституціональне забезпечення.....	282
4.4. Інституціональна проекція кластеризації економіки України на базі інноваційного хабу: фрактально-фасеточний вимір.....	303
РОЗДІЛ 5. ІННОВАТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	330
5.1. Інституціональні аспекти інноваційної глокалізації економіки України в контексті інноваційної глобалізації.....	330
5.2. Процесно-просторове моделювання інституціонального забезпечення інноватизації національної економіки: сценарії, моделі, прогнози.....	350
5.3. Основні методи та заходи підвищення інноваційної активності економіки України шляхом дії регуляторів “інноваційного ліфту”.....	372
ВИСНОВКИ.....	394
ДОДАТКИ.....	403
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	545

середовище в Україні.....	242
4.2. Інституціональний вектор розвитку національного ринку інновацій.....	266
4.3. Корпоратизація інноваційної економіки та її інституціональне забезпечення.....	282
4.4. Інституціональна проекція кластеризації економіки України на базі інноваційного хабу: фрактально-фасеточний вимір.....	303
РОЗДІЛ 5. ІННОВАТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	330
5.1. Інституціональні аспекти інноваційної глокалізації економіки України в контексті інноваційної глобалізації.....	330
5.2. Процесно-просторове моделювання інституціонального забезпечення інноватизації національної економіки: сценарії, моделі, прогнози.....	350
5.3. Основні методи та заходи підвищення інноваційної активності економіки України шляхом дії регуляторів “інноваційного ліфту”.....	372
ВИСНОВКИ.....	394
ДОДАТКИ.....	403
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	545

ВСТУП

Епоха інноваційної економіки, яка проявила себе при переході в третє тисячоліття, вплинула на всі сторони економічного та суспільного життя людини. Глобалістичний розвиток інноваційної економіки можна розглядати, як розширення бази постіндустріального суспільства. Це дозволяє досить впевнено характеризувати процеси, що відбуваються в глобальній економіці і світовому суспільстві, як прояв “парадигмального зсуву”. Для сучасної цивілізації характерне різке зростання динамізму соціально-економічних сфер життя та ріст ризиків, невизначеність розвитку всіх сторін життєдіяльності суспільства. Такий стан справ у світі називають “епохою турбулентності”.

В інституціональному відношенні, ускладнення побудови інноваційних економік пов’язане із зародженням нового методу координації зв’язків та гармонізації інтересів. Так, в індустріальну епоху (індустріальна парадигма) світове співтовариство базувалося на двох способах координації: ієрархічний порядок з системою вертикальної субординації і центром адміністративного управління (жорстка модель координації); ринкова система з цінovими сигналами, як деяке відхилення від жорсткої й чіткої ієрархії (гнучка, але досить атомістична). Постіндустріальна парадигма характеризується неієрархічним порядком або, так званим, мережевим механізмом координації. Світова економіка та всі її підсистеми стратифікуються в кластерно-мережеві структури з горизонтальними зв’язками і механізмом колаборації (гібридна модель – гнучка та інтегрована одночасно).

Україна долучається до процесу інноваційної глобалізації, формуючи сьогодні власну інноваційну економіку, яка набуває рис інноваційної глокалізації. В зв’язку з цим, Україна має всі шанси стати інноваційним макрорегіоном Східної Європи. Та все ж, уповільнені темпи становлення інноваційної економіки в Україні можна пояснити антагоністичним співіснуванням і взаємодією нових інституцій та інститутів інноваційного розвитку із старим неформальним інституціональним середовищем – економічною ментальністю, нормами, традиціями, звичаями господарської практики, що залишились у спадок від адміністративно-командної системи. Фактично інноваційний вектор розвитку України є “заручником” пануючих серед реформаторів уявлень про пріоритетність макроекономічних досягнень перед інституційними змінами.

Сьогодні для України характерним є “інституціональний вакуум” сфери інновацій, що супроводжується або відсутністю, або недостатнім розвитком формальних інститутів інноваційного розвитку, які покликанні забезпечувати ефективність як інтелектуальної послуги інноваційної діяльності, так і формальних норм її регулювання. В результаті “інституціональний вакуум” інноваційної сфери може наповнитись неформальними правилами й нормами, що можуть блокувати дію формальних норм та правил. Такого роду

ВСТУП

Епоха інноваційної економіки, яка проявила себе при переході в третє тисячоліття, вплинула на всі сторони економічного та суспільного життя людини. Глобалістичний розвиток інноваційної економіки можна розглядати, як розширення бази постіндустріального суспільства. Це дозволяє досить впевнено характеризувати процеси, що відбуваються в глобальній економіці і світовому суспільстві, як прояв “парадигмального зсуву”. Для сучасної цивілізації характерне різке зростання динамізму соціально-економічних сфер життя та ріст ризиків, невизначеність розвитку всіх сторін життєдіяльності суспільства. Такий стан справ у світі називають “епохою турбулентності”.

В інституціональному відношенні, ускладнення побудови інноваційних економік пов’язане із зародженням нового методу координації зв’язків та гармонізації інтересів. Так, в індустріальну епоху (індустріальна парадигма) світове співтовариство базувалося на двох способах координації: ієрархічний порядок з системою вертикальної субординації і центром адміністративного управління (жорстка модель координації); ринкова система з цінovими сигналами, як деяке відхилення від жорсткої й чіткої ієрархії (гнучка, але досить атомістична). Постіндустріальна парадигма характеризується неієрархічним порядком або, так званим, мережевим механізмом координації. Світова економіка та всі її підсистеми стратифікуються в кластерно-мережеві структури з горизонтальними зв’язками і механізмом колаборації (гібридна модель – гнучка та інтегрована одночасно).

Україна долучається до процесу інноваційної глобалізації, формуючи сьогодні власну інноваційну економіку, яка набуває рис інноваційної глокалізації. В зв’язку з цим, Україна має всі шанси стати інноваційним макрорегіоном Східної Європи. Та все ж, уповільнені темпи становлення інноваційної економіки в Україні можна пояснити антагоністичним співіснуванням і взаємодією нових інституцій та інститутів інноваційного розвитку із старим неформальним інституціональним середовищем – економічною ментальністю, нормами, традиціями, звичаями господарської практики, що залишились у спадок від адміністративно-командної системи. Фактично інноваційний вектор розвитку України є “заручником” пануючих серед реформаторів уявлень про пріоритетність макроекономічних досягнень перед інституційними змінами.

Сьогодні для України характерним є “інституціональний вакуум” сфери інновацій, що супроводжується або відсутністю, або недостатнім розвитком формальних інститутів інноваційного розвитку, які покликанні забезпечувати ефективність як інтелектуальної послуги інноваційної діяльності, так і формальних норм її регулювання. В результаті “інституціональний вакуум” інноваційної сфери може наповнитись неформальними правилами й нормами, що можуть блокувати дію формальних норм та правил. Такого роду

вакуум спричиняють культурна інерція й інноваційна неприйнятність суспільства.

Формування та становлення інноваційної економіки варто досліджувати крізь призму інституціональної економічної теорії. В центрі уваги дана теорія знаходяться інституції (соціальні форми функцій суб'єктів, об'єктів, процесів та результатів економічної діяльності, що забезпечують еволюцію системи суспільного поділу праці на основі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрактів, стандартів і порядків) та інститути (складні фактори виробництва, які представляють собою видові комплекси взаємодії інституцій й організацій, що закріплюють ефективні інституції в межах суспільної системи; типові комплекси інституцій, які виступаючи функціональними генотипами організацій, моделями їх функціональної структури, склалися еволюційно).

Не дивлячись на те, що теорія інституціоналізму все ще знаходиться на стадії розвитку, існуючі результати дозволяють досліджувати інноваційну економіку, пояснювати її динамічний розвиток та визначати чинники, що детермінують поведінку її структурних інституційних одиниць. Саме тому, плеяда українських і закордонних вчених-економістів та науковців беруть за основу теоретико-методологічну базу інституціоналізму для пояснення ринкових перетворень в своїх країнах й розуміння можливих варіантів майбутнього розвитку економік. Запропоноване монографічне дослідження можна з упевненістю віднести до числа перших емних наукових робіт з проблематики становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін.

У першому розділі “Теоретико-методологічні підвалини дослідження інноваційної економіки та її інституційних одиниць” представлено теоретичне обґрунтування концепції інноваційної економіки, що формує уявлення про гносеологічні особливості і розуміння антропологічного виміру інституціонального базису інноваційної економіки на основі відображення об'єктивної реальності крізь неформальні інституції й еволюцію базових інститутів з єдиним “економічним полем” для інформаційного, інтелектуального та матеріального виробництва, що утворюють єдиний технологічний ланцюг інноваційного виробництва і використання знань, набутих в процесі пізнання.

Визначено особливості нової економічної парадигми інноваційної економіки з допомогою ключових інститутів (інститут ринку інновацій, інноваційної культури, нової якості, влади, людського капіталу, ресурсів) на основі біфуркаційного розвитку та ціннісно-ментальної і творчо-розбудовчої людської інноваційної діяльності, де визначальна роль відводиться науці й знанням, а техніка і технології, орієнтуючись на наукові відкриття, забезпечують економічне покращення, зростання та інтенсифікацію виробництва на базі впровадженнь нововведень й модернізації під час біфуркаційного періоду в точці флуктуації, що має три траєкторії розвитку: руйнування, прогресивний і регресивний розвиток.

вакуум спричиняють культурна інерція й інноваційна неприйнятність суспільства.

Формування та становлення інноваційної економіки варто досліджувати крізь призму інституціональної економічної теорії. В центрі уваги дана теорія знаходяться інституції (соціальні форми функцій суб'єктів, об'єктів, процесів та результатів економічної діяльності, що забезпечують еволюцію системи суспільного поділу праці на основі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрактів, стандартів і порядків) та інститути (складні фактори виробництва, які представляють собою видові комплекси взаємодії інституцій й організацій, що закріплюють ефективні інституції в межах суспільної системи; типові комплекси інституцій, які виступаючи функціональними генотипами організацій, моделями їх функціональної структури, склалися еволюційно).

Не дивлячись на те, що теорія інституціоналізму все ще знаходиться на стадії розвитку, існуючі результати дозволяють досліджувати інноваційну економіку, пояснювати її динамічний розвиток та визначати чинники, що детермінують поведінку її структурних інституційних одиниць. Саме тому, плеяда українських і закордонних вчених-економістів та науковців беруть за основу теоретико-методологічну базу інституціоналізму для пояснення ринкових перетворень в своїх країнах й розуміння можливих варіантів майбутнього розвитку економік. Запропоноване монографічне дослідження можна з упевненістю віднести до числа перших емних наукових робіт з проблематики становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін.

У першому розділі “Теоретико-методологічні підвалини дослідження інноваційної економіки та її інституційних одиниць” представлено теоретичне обґрунтування концепції інноваційної економіки, що формує уявлення про гносеологічні особливості і розуміння антропологічного виміру інституціонального базису інноваційної економіки на основі відображення об'єктивної реальності крізь неформальні інституції й еволюцію базових інститутів з єдиним “економічним полем” для інформаційного, інтелектуального та матеріального виробництва, що утворюють єдиний технологічний ланцюг інноваційного виробництва і використання знань, набутих в процесі пізнання.

Визначено особливості нової економічної парадигми інноваційної економіки з допомогою ключових інститутів (інститут ринку інновацій, інноваційної культури, нової якості, влади, людського капіталу, ресурсів) на основі біфуркаційного розвитку та ціннісно-ментальної і творчо-розбудовчої людської інноваційної діяльності, де визначальна роль відводиться науці й знанням, а техніка і технології, орієнтуючись на наукові відкриття, забезпечують економічне покращення, зростання та інтенсифікацію виробництва на базі впровадженнь нововведень й модернізації під час біфуркаційного періоду в точці флуктуації, що має три траєкторії розвитку: руйнування, прогресивний і регресивний розвиток.

Проведене дослідження дало можливість представити теоретико-методологічне обґрунтування умовної моделі еволюційно-біфуркаційного просторово-часового формування, становлення і розвитку “нових” інститутів інноваційного розвитку внаслідок модифікації формальних й неформальних інституцій, змін в інституціональній, науково-технічній, технологічній та соціально-економічній структурах і “затухання старих” інститутів розвитку в результаті невідповідності новим ринковим умовам господарювання, незатребуваності або їх модернізації, адаптації і хабітуалізації. Виявлено, що оптимальна для інноваційних умов форма синтезу порядку і хаосу, визначається особливою для даних умов формою крайностей типу: “старі” інститути розвитку – “нові” інститути інноваційного розвитку; економіка низьких технологій – економіка високих технологій; песимізм консерватора – оптимізм новатора.

“Інноваційна економіка та інституціональний устрій її формування в умовах сучасної глобалізації” є другим розділом монографії. Він присвячений вивченню проблем формування і розвитку інноваційних економік в глобалізованому світі шляхом розмежування постановки проблеми та її вирішення, можливих вигід (користі) й інституціонального середовища існування. Це дало можливість представити власну класифікацію інституціональних факторів формування економіки України інноваційного типу (інституційно-економічні, інституційно-політичні, правові, інституційно-соціальні, інституціонально-психологічні, культурні, загально-інституціональні) та пізнати зміст інституціонального середовища інноваційної економіки за участі інститутів венчурного інвестування, новатора й інноватора, ринку інновацій, венчурного підприємництва шляхом вивчення процесів кругообігу в даному середовищі.

Саме в даному розділі запропоновано потенційну матричну інноваційну інфраструктуру економіки України за сегментами, яка розкриває виробничо-технологічну, фінансово-економічну, експертно-консалтингову, інформаційно-комунікаційну та кадрову складові і виокремлює в повноцінні інфраструктурні елементи збутову, маркетингову, патентно-ліцензійну діяльності.

Розглянуто інфраструктуру венчурного інвестування інноваційної економіки та доведено, що неформальний тіньовий сектор венчурного капіталу представлений індивідуальними інвесторами, так званими тіньовими “бізнес-ангелами”, які мають власні вільні фінансові ресурси і можуть інвестувати їх у ризикове підприємництво.

Вивченню трансформаційних процесів технологічного способу виробництва індустріального типу, інституціональної системи економіки постіндустріального суспільства та факторів виробництва, цілей і мотивацій інноваційної економіки присвячено третій розділ монографії “Рушійні сили становлення інноваційної економіки”.

Тут автором представлено інституціональну архітектуру економіки інноваційного типу за рівнями економічної агрегації, структурно-

Проведене дослідження дало можливість представити теоретико-методологічне обґрунтування умовної моделі еволюційно-біфуркаційного просторово-часового формування, становлення і розвитку “нових” інститутів інноваційного розвитку внаслідок модифікації формальних й неформальних інституцій, змін в інституціональній, науково-технічній, технологічній та соціально-економічній структурах і “затухання старих” інститутів розвитку в результаті невідповідності новим ринковим умовам господарювання, незатребуваності або їх модернізації, адаптації і хабітуалізації. Виявлено, що оптимальна для інноваційних умов форма синтезу порядку і хаосу, визначається особливою для даних умов формою крайностей типу: “старі” інститути розвитку – “нові” інститути інноваційного розвитку; економіка низьких технологій – економіка високих технологій; песимізм консерватора – оптимізм новатора.

“Інноваційна економіка та інституціональний устрій її формування в умовах сучасної глобалізації” є другим розділом монографії. Він присвячений вивченню проблем формування і розвитку інноваційних економік в глобалізованому світі шляхом розмежування постановки проблеми та її вирішення, можливих вигід (користі) й інституціонального середовища існування. Це дало можливість представити власну класифікацію інституціональних факторів формування економіки України інноваційного типу (інституційно-економічні, інституційно-політичні, правові, інституційно-соціальні, інституціонально-психологічні, культурні, загально-інституціональні) та пізнати зміст інституціонального середовища інноваційної економіки за участі інститутів венчурного інвестування, новатора й інноватора, ринку інновацій, венчурного підприємництва шляхом вивчення процесів кругообігу в даному середовищі.

Саме в даному розділі запропоновано потенційну матричну інноваційну інфраструктуру економіки України за сегментами, яка розкриває виробничо-технологічну, фінансово-економічну, експертно-консалтингову, інформаційно-комунікаційну та кадрову складові і виокремлює в повноцінні інфраструктурні елементи збутову, маркетингову, патентно-ліцензійну діяльності.

Розглянуто інфраструктуру венчурного інвестування інноваційної економіки та доведено, що неформальний тіньовий сектор венчурного капіталу представлений індивідуальними інвесторами, так званими тіньовими “бізнес-ангелами”, які мають власні вільні фінансові ресурси і можуть інвестувати їх у ризикове підприємництво.

Вивченню трансформаційних процесів технологічного способу виробництва індустріального типу, інституціональної системи економіки постіндустріального суспільства та факторів виробництва, цілей і мотивацій інноваційної економіки присвячено третій розділ монографії “Рушійні сили становлення інноваційної економіки”.

Тут автором представлено інституціональну архітектуру економіки інноваційного типу за рівнями економічної агрегації, структурно-

функціональну “модель-павутину” інноватизації економіки України та її інституціональний вектор розвитку. Визначино інституціонально-еволюційні фрейми людського капіталу як “генетичного коду” інноваційної економіки. Запропоновано ряд заходів щодо підвищення якості інституту людського капіталу шляхом реалізації “дорожньої карти” підготовки індивідуумів до еволюційно-прогресуючої інноваційної діяльності за участі інститутів інноваційного розвитку. Дані пропозиції дозволять на “виході” отримати новатора та інноватора з наступними особистісними характеристиками: креативність; цілеспрямованість; працелюбність; комунікабельність; досконале володіння інноваційними й інформаційними технологіями; обізнаність щодо найновіших науково-технічних досягнень, інформації з інновацій та інноваційної діяльності.

Четвертий розділ “Тенденції інституціонально-структурних змін інноваційної економіки на різних рівнях економічної агрегації” присвячено практичним уявленням про інституціональну проекцію кластеризації на базі інноваційного хабу шляхом фрактально-фасеточного моделювання та представленню загальної моделі колаборації учасників інноваційної інфраструктури економіки України. Це дало можливість визначити особливості й вказати відмінність між інноваційним хабом мікро-, мезо- і макрорівня.

Запропоновано авторське бачення інституціоналізації ринку інновацій в Україні шляхом застосування матричного методу, де критеріальними ознаками є регулюючі інститути; інститути обмежень, санкцій та примусу; інститути інноваційного розвитку; формальні й неформальні інститути. Це, в свою чергу, дозволило розробити модель структурної взаємозалежності та когерентності ринку інновацій і ринку людського капіталу й здійснити графічне моделювання зниження ефективності (втрати через неефективність) інновацій для суспільства внаслідок перевиробництва/недовиробництва інноваційного продукту на ринку інновацій.

Представлено інституціональну будову венчурної підприємницької структури (складовими якої є: інноваційне мислення, підприємницький етос, соцієтальне ядро) та її взаємозв'язок із зовнішнім інституціональним середовищем, а саме: галузевими інститутами-підприємствами, інститутами регіонального інноваційного розвитку, державними і міжнародними інститутами. Дослідження показало, що ефективна організація інноваційної діяльності підприємницької структури має відбуватися шляхом дії “вітряка інновацій” в рамках інноваційного ланцюга типу: ідея → нова (чи вдосконалена) технологія → лабораторний зразок → комерційний зразок → пробна серія → мала серія → серійне виробництво з модифікацією продукту.

В розділі “Інноватизація економіки України в умовах економічної модернізації та глобальних викликів” визначено особливості інноваційної глобалізації й інноваційної глокалізації крізь призму інституціоналізації і колаборації, що проявляються у формальних й неформальних взаємозв'язках через міжорганізаційні інноваційні мережі, іннотехи та інноваційні хаби,

функціональну “модель-павутину” інноватизації економіки України та її інституціональний вектор розвитку. Визначино інституціонально-еволюційні фрейми людського капіталу як “генетичного коду” інноваційної економіки. Запропоновано ряд заходів щодо підвищення якості інституту людського капіталу шляхом реалізації “дорожньої карти” підготовки індивідуумів до еволюційно-прогресуючої інноваційної діяльності за участі інститутів інноваційного розвитку. Дані пропозиції дозволять на “виході” отримати новатора та інноватора з наступними особистісними характеристиками: креативність; цілеспрямованість; працелюбність; комунікабельність; досконале володіння інноваційними й інформаційними технологіями; обізнаність щодо найновіших науково-технічних досягнень, інформації з інновацій та інноваційної діяльності.

Четвертий розділ “Тенденції інституціонально-структурних змін інноваційної економіки на різних рівнях економічної агрегації” присвячено практичним уявленням про інституціональну проекцію кластеризації на базі інноваційного хабу шляхом фрактально-фасеточного моделювання та представленню загальної моделі колаборації учасників інноваційної інфраструктури економіки України. Це дало можливість визначити особливості й вказати відмінність між інноваційним хабом мікро-, мезо- і макрорівня.

Запропоновано авторське бачення інституціоналізації ринку інновацій в Україні шляхом застосування матричного методу, де критеріальними ознаками є регулюючі інститути; інститути обмежень, санкцій та примусу; інститути інноваційного розвитку; формальні й неформальні інститути. Це, в свою чергу, дозволило розробити модель структурної взаємозалежності та когерентності ринку інновацій і ринку людського капіталу й здійснити графічне моделювання зниження ефективності (втрати через неефективність) інновацій для суспільства внаслідок перевиробництва/недовиробництва інноваційного продукту на ринку інновацій.

Представлено інституціональну будову венчурної підприємницької структури (складовими якої є: інноваційне мислення, підприємницький етос, соцієтальне ядро) та її взаємозв'язок із зовнішнім інституціональним середовищем, а саме: галузевими інститутами-підприємствами, інститутами регіонального інноваційного розвитку, державними і міжнародними інститутами. Дослідження показало, що ефективна організація інноваційної діяльності підприємницької структури має відбуватися шляхом дії “вітряка інновацій” в рамках інноваційного ланцюга типу: ідея → нова (чи вдосконалена) технологія → лабораторний зразок → комерційний зразок → пробна серія → мала серія → серійне виробництво з модифікацією продукту.

В розділі “Інноватизація економіки України в умовах економічної модернізації та глобальних викликів” визначено особливості інноваційної глобалізації й інноваційної глокалізації крізь призму інституціоналізації і колаборації, що проявляються у формальних й неформальних взаємозв'язках через міжорганізаційні інноваційні мережі, іннотехи та інноваційні хаби,

даючи змогу різним інноваційним економікам вступати в колаборативні відносини, інтерактивно обмінюючись явними і неявними знаннями, формуючи спільне бачення адаптаційних заходів гіперзмінного середовища, тобто інститут узгодження. Ефективна робота механізму колаборації закладає підвалини до появи під час інноваційної глобалізації характерних ознак технологічної сингулярності в межах інноваційно-потужних макрорегіонів. Доведено, що здатність до саморозвитку, глобальне інноваційне середовище отримує внаслідок синергетичного ефекту від взаємодії та взаємозв'язків її інституційних суб'єктів, що працюють в межах інституціоналізованої електронної інноваційної бізнес-платформи з наявними на ній інформаційними фондами on-line ринку інновацій і такою, якій притаманні всепроникність, миттєвість, багаторівневість, зворотність інформаційних зв'язків від інноватора до глобального рівня.

В даному розділі автором здійснено процесно-просторове моделювання інноватизації економіки України, її суперструктур за методологією функціонального моделювання IDEFO на базі програмного забезпечення ERwin Model Navigator r7.3 в контексті структурно-функціональної моделі "9i" (індивідуум – інтелект – ідея – інноватор – інституції – інститути – інфраструктура – інвестиції – інновації). Визначено основні методи, інструменти та заходи підвищення інноваційної активності національної економіки. Обґрунтовано, що реалізація процесу становлення інноваційної економіки України можлива за ефективної дії регуляторів "інноваційного ліфту" (організаційно-технологічний, фінансово-економічний, політико-правовий та інституціональний регулятори).

У результаті наукового дослідження введено в науковий вжиток такі категорії, як: "інституційний лад інноваційної економіки", "інституціональний устрій інноваційної економіки", "реінституціоналізація інноваційної економіки", "деінституціоналізація інноваційної економіки", "хабітуалізація інститутів інноваційного розвитку", "інноваційна глокалізація", "генетичний код інноваційної економіки", "інноваційний термінал", "рівні економічної агрегації", "вітряк інновацій" та дано власне тлумачення наступних визначень: "інноваційний інститут", "інноваційна інституція", "інноваційна глобалізація", "інноваційна економіка", "інноваційна інфраструктура", "інституціоналізація інноваційної економіки", "інститут венчурного капіталу", "інститут людського капіталу", "інститут ринку інновацій", "інституціональний вакуум сфери інновацій", "інноваційний хаб", "інноваційний люфт", "інноваційний ліфт", "інноваційна свобода", "інноваційний оптимум", "інтелектуальний капітал", "інтелектуалізація праці", "інтелектуальна активність", "інститут інноваційного капіталу", "інтелектуальний потенціал", "новація", "інновація", "нововведення".

Запропоновано авторське бачення класифікації інститутів інноваційної економіки; критеріїв інституціоналізації інноваційної економіки; організаційної структури інноваційної економіки; структури ментальних

даючи змогу різним інноваційним економікам вступати в колаборативні відносини, інтерактивно обмінюючись явними і неявними знаннями, формуючи спільне бачення адаптаційних заходів гіперзмінного середовища, тобто інститут узгодження. Ефективна робота механізму колаборації закладає підвалини до появи під час інноваційної глобалізації характерних ознак технологічної сингулярності в межах інноваційно-потужних макрорегіонів. Доведено, що здатність до саморозвитку, глобальне інноваційне середовище отримує внаслідок синергетичного ефекту від взаємодії та взаємозв'язків її інституційних суб'єктів, що працюють в межах інституціоналізованої електронної інноваційної бізнес-платформи з наявними на ній інформаційними фондами on-line ринку інновацій і такою, якій притаманні всепроникність, миттєвість, багаторівневість, зворотність інформаційних зв'язків від інноватора до глобального рівня.

В даному розділі автором здійснено процесно-просторове моделювання інноватизації економіки України, її суперструктур за методологією функціонального моделювання IDEFO на базі програмного забезпечення ERwin Model Navigator r7.3 в контексті структурно-функціональної моделі "9i" (індивідуум – інтелект – ідея – інноватор – інституції – інститути – інфраструктура – інвестиції – інновації). Визначено основні методи, інструменти та заходи підвищення інноваційної активності національної економіки. Обґрунтовано, що реалізація процесу становлення інноваційної економіки України можлива за ефективної дії регуляторів "інноваційного ліфту" (організаційно-технологічний, фінансово-економічний, політико-правовий та інституціональний регулятори).

У результаті наукового дослідження введено в науковий вжиток такі категорії, як: "інституційний лад інноваційної економіки", "інституціональний устрій інноваційної економіки", "реінституціоналізація інноваційної економіки", "деінституціоналізація інноваційної економіки", "хабітуалізація інститутів інноваційного розвитку", "інноваційна глокалізація", "генетичний код інноваційної економіки", "інноваційний термінал", "рівні економічної агрегації", "вітряк інновацій" та дано власне тлумачення наступних визначень: "інноваційний інститут", "інноваційна інституція", "інноваційна глобалізація", "інноваційна економіка", "інноваційна інфраструктура", "інституціоналізація інноваційної економіки", "інститут венчурного капіталу", "інститут людського капіталу", "інститут ринку інновацій", "інституціональний вакуум сфери інновацій", "інноваційний хаб", "інноваційний люфт", "інноваційний ліфт", "інноваційна свобода", "інноваційний оптимум", "інтелектуальний капітал", "інтелектуалізація праці", "інтелектуальна активність", "інститут інноваційного капіталу", "інтелектуальний потенціал", "новація", "інновація", "нововведення".

Запропоновано авторське бачення класифікації інститутів інноваційної економіки; критеріїв інституціоналізації інноваційної економіки; організаційної структури інноваційної економіки; структури ментальних

правил та норм інноваційної економіки відповідно до рівнів інституціональної платформи; таксономії інституцій інноваційної економіки; методики структуризації теорій інновацій на основі узагальнень основних положень матричного методу.

У той же час, автор не претендує на завершеність даного дослідження і передбачає продовжувати його у процесі наукового аналізу становлення інноваційної економіки в Україні. Вважаємо, що проведене науково-методологічне дослідження може бути корисним для аспірантів, докторантів, викладачів вищих навчальних закладів та практиків, які займаються вивченням інституціонального вектору розвитку інноваційної економіки. Результати монографії закладають можливості включення до навчальних програм ВНЗ України нових дисциплін “Інноваційна глобалістика”, “Ринок інновацій”, “Ринок венчурного капіталу”.

Автор монографії висловлює глибоку подяку поважним рецензентам, відомим вченим-економістам – доктору економічних наук, професору Зайцеву Юрію Кузмічу; заслуженому діячу науки і техніки України, доктору економічних наук, професору Варналію Захарію Степановичу; заслуженому діячу науки і техніки України, доктору економічних наук, професору Кудряшову Василю Павловичу за конструктивні зауваження, змістовні поради та пропозиції.

Щиро вдячна президенту ДННУ “Академія фінансового управління”, член-кореспонденту НАНУ, доктору економічних наук, професору, заслуженому економісту України Єфименко Тетяні Іванівні за можливість здійснювати своє фахове наукове зростання в стінах рідної Академії.

За змістовні поради під час підготовки та написання монографії вдячна директору Науково-дослідного фінансового інституту ДННУ “Академія фінансового управління”, кандидату економічних наук, доценту, заслуженому економісту України Гасанову Сергію Станіславовичу.

Висловлюю особливо теплу подяку прекрасній людині, доктору економічних наук, професору Леоненку Петру Михайловичу – науковому консультанту докторської дисертації, за підтримку творчої самореалізації, за внесені професійні корективи до монографічного дослідження та творче спілкування.

27.11.2015 р.

правил та норм інноваційної економіки відповідно до рівнів інституціональної платформи; таксономії інституцій інноваційної економіки; методики структуризації теорій інновацій на основі узагальнень основних положень матричного методу.

У той же час, автор не претендує на завершеність даного дослідження і передбачає продовжувати його у процесі наукового аналізу становлення інноваційної економіки в Україні. Вважаємо, що проведене науково-методологічне дослідження може бути корисним для аспірантів, докторантів, викладачів вищих навчальних закладів та практиків, які займаються вивченням інституціонального вектору розвитку інноваційної економіки. Результати монографії закладають можливості включення до навчальних програм ВНЗ України нових дисциплін “Інноваційна глобалістика”, “Ринок інновацій”, “Ринок венчурного капіталу”.

Автор монографії висловлює глибоку подяку поважним рецензентам, відомим вченим-економістам – доктору економічних наук, професору Зайцеву Юрію Кузмічу; заслуженому діячу науки і техніки України, доктору економічних наук, професору Варналію Захарію Степановичу; заслуженому діячу науки і техніки України, доктору економічних наук, професору Кудряшову Василю Павловичу за конструктивні зауваження, змістовні поради та пропозиції.

Щиро вдячна президенту ДННУ “Академія фінансового управління”, член-кореспонденту НАНУ, доктору економічних наук, професору, заслуженому економісту України Єфименко Тетяні Іванівні за можливість здійснювати своє фахове наукове зростання в стінах рідної Академії.

За змістовні поради під час підготовки та написання монографії вдячна директору Науково-дослідного фінансового інституту ДННУ “Академія фінансового управління”, кандидату економічних наук, доценту, заслуженому економісту України Гасанову Сергію Станіславовичу.

Висловлюю особливо теплу подяку прекрасній людині, доктору економічних наук, професору Леоненку Петру Михайловичу – науковому консультанту докторської дисертації, за підтримку творчої самореалізації, за внесені професійні корективи до монографічного дослідження та творче спілкування.

27.11.2015 р.